

Jordbruksutskottets betänkande

1984/85:17

om samerna och rennäringen

Motion

I partimotion 1983/84:2103 av Jan-Erik Wikström m. fl. (fp) yrkas att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts beträffande handläggningen av ärenden som rör samerna och rennäringen.

Motionärerna framhåller att renskötseln tillsammans med språket utgör grunden för den samiska kulturen. För att den samiska kulturen skall fortleva är det nödvändigt att renskötseln ges utvecklingsmöjligheter.

De samiska organen måste få ett större inflytande över exploateringsfrågor. Fiske och renskötsel bör upphöjas till riksintresse i den fysiska riksplaneringen.

För att underlätta för samer att klara sin utkomst inom kärnområdet och skapa grundval för en samlad samisk bosättning bör man ge möjlighet att bedriva annan ekonomisk verksamhet än rennäringen inom samebyn.

Renskötsel i kombination med någon annan näring kan vara positivt för sysselsättningen bland samer. De bör ges möjlighet att bilda egna företag inom samebyns ram.

I motionen berörs ett antal problemområden där rennäringens intressen bryter sig mot intressen för konkurrerande markanvändning, såsom skogsbruk i fjällnära skogar, vattenkraftsutbyggnad m. m. Lagstiftningsskydd behövs för de obrutna fjällkedjorna enligt den fysiska riksplaneringen och för riksintressanta utbyggda älvsträckor. Regeringen bör fästa stort avseende vid samernas synpunkter vid behandlingen av ärenden som är av stor vikt för samerna, anser motionärerna.

Regeringen bör återkomma till riksdagen med konkreta förslag.

Gällande ordning, utredningar m. m.

Renskötseln åtnjuter grundlagsskydd enligt regeringsformen (RF 1:2) där grundsatsen fastslås att etniska och språkliga minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv bör främjas. Enligt uttalande av justitieministern vid stadgandets tillkomst (prop. 1975/76:209 s. 138) skall därvid begreppet kultur ges en vidsträckt tolkning. "Det innefattar sålunda bl. a. den renskötsel som är ett centralt inslag i samernas traditionella levnadssätt."

Vid rennäringslagens tillkomst fastslogs att rennäringen är en förutsättning för bevarandet av den samiska kulturen. Med hänsyn härtill, fastslog

utskottet, bör rensköteln även i fortsättningen vara förbehållen samerna (prop. 1971:51, JoU 1971:37). Ett liknande uttalande återfinns i den s. k. samepropositionen (prop. 1976/77:80) vari utbildningsministern även framhöll att det ligger ett särskilt ansvar i att stödja samiska organisationer och institutioner och i att hävda ett samiskt näringsunderlag framför allt inom rennäringen för att den samiska kulturen över huvud taget skall kunna bestå.

Renskötselrätten har sammanfattats på följande sätt (SOU 1983:67).

De rättigheter som enligt rennäringslagen tillkommer samer har i lagen fått den sammanfattande beteckningen renskötselrätt. Denna beskrivs som en rätt för samer att begagna mark och vatten till underhåll för sig och sina renar. I rätten ingår bl. a. renbete, jakt, fiske och visst skogsfång. Rätten tillkommer främst sådana personer av samisk härkomst som kan återopa att någon av deras föräldrar, farföräldrar eller morföräldrar haft renskötsel som stadigvarande yrke (1 §). Renskötselrätten förvärfvas alltså i princip redan genom att innehavaren tillhör en viss kategori. Även om det inte uttryckligen sägs i lagen, framgår det av dess reglering att renskötselrätten inte anses överlåtbar och därmed inte heller möjlig att pantsätta eller utmäta.

I 3 § finns bestämmelser om vilka områden som får användas för renbete och om betestidens längd. Renskötsel får bedrivas hela året

- i Norrbottens och Västerbottens läns lappmarker dels ovanför odlingsgränsen, dels nedanför denna gräns på mark som tillhör staten och renbetesland där skogsrenskötsel av ålder bedrivs under våren, sommaren eller hösten
- på renbetesfjällen i Jämtlands län
- inom de områden i Jämtlands och Kopparbergs län som särskilt upplåtits till renbete

Nedanför odlingsgränsen får renskötsel följaktligen bedrivas hela året på sådan mark där skogsrenskötsel av ålder bedrivits under våren, sommaren eller hösten.

De s. k. vinterbetesmarkerna där renskötsel får bedrivas under tiden 1 oktober—30 april omfattar dels övriga delar av Lappmarken nedanför odlingsgränsen, dels sådana trakter utanför Lappmarken och renbetesfjällen där renskötsel av ålder bedrivs vissa tider av året.

För rensköteln finns samebyar. Den mark där renskötsel får bedrivas hela året skall vara fördelad mellan sådana byar i särskilda byområden (6 §). Indelning i byområden görs av lantbruksnämnden. Indelningen skall göras så, att områdena blir lämpade för sitt ändamål med hänsyn till betestillgång och övriga omständigheter (7 §).

Renskötselrätten får endast utövas av den som är medlem i sameby.

Enligt rennäringslagen råder förbud mot att markanvändningen inom renskötels åretruntmarker förändras på ett sådant sätt att det medför avsevärd olägenhet för rensköteln. Inom vinterbetesmarkerna har endast flyttningsledningarna ett motsvarande skydd. En undantagsbestämmelse gäller dock till förmån för allmänt ändamål av väsentlig betydelse. Vidare kan

rennäringen få tåla intrång enligt olika speciallagar (vattenlagen, byggnadslagen, gruvlagen m. fl. lagar).

Flera utredningar behandlar samernas rättigheter, ekonomi resp. de fysiska förutsättningarna för renskötseln.

Rennäringskommittén framlade sitt betänkande Rennäringens ekonomi (SOU 1983:67) i december 1983. Därin görs en genomgång av olika faktorer som påverkar näringen. Förslag lämnas om smärre reformer av samebyarnas regler, om utredning av möjligheten att stärka näringskyddet i rennäringenslagen samt om olika åtgärder för att förbättra samernas ställning när det gäller konkurrensen om marken (samråd, skadereglering, utbyggnad av flyttvägar, utvärdering av samhällsnyttan av alternativa former av fjällnära skogsbruk m. m.).

Vidare lämnas förslag om ökat ekonomiskt stöd, om social trygghet, katastrofskadeskydd, skatteregler, stöd vid djurförluster, utbildning och rådgivning, renforskning och kombinationssysselsättning m. m. Slutligen föreslår utredningen att årliga överläggningar skall äga rum mellan rennäringen och staten om bl. a. prisstödet storlek.

Statens finansiella stöd till rennäringen bör enligt utredningen öka med totalt ca 7,5 milj. kr.

Betänkandet har remissbehandlats och bereds i jordbruksdepartementet.

För att få fram bättre underlag för samrådet mellan skogsbruk och rennäring i samband med planerade avverkningar i fjällnära skogar har lantbruksstyrelsen låtit utföra en snabbinventering vad gäller förekomsten av hänglavsbärande skog (Lantbruksstyrelsens meddelanden 1984:4). Hänglavsskogarna utgör en viktig betesresurs.

Samerättsutredningen (Ju 1983:05) tillkallades i september 1982 och skall enligt sina direktiv bl. a. undersöka behovet av att stärka skyddet för rennäringen samt behandla frågan om ett nytt samiskt organ och insatser för det samiska språket.

Rennäringen avses komma att hänföras till de verksamheter vars markbehov eller markanspråk i vissa områden kan ha sådan betydelse i ett nationellt perspektiv, att staten bör ha det yttersta ansvaret för hur markanvändningen utvecklas. Förslag härom har framlagts i en inom bostadsdepartementet utarbetad promemoria med förslag till lag om hushållning med naturresurser (Ds Bo 1984:3). Enligt lagförslaget får områden som har stor betydelse i ett nationellt perspektiv för renskötseln eller fisket inte tas i anspråk för en verksamhet eller utsättas för påverkan från en verksamhet i närheten av områdena på ett sätt som kan påtagligt försvåra näringarnas bedrivande. Även vissa fjällområden skulle lagskyddas enligt förslaget. I promemorian anmäls vidare avsikten att riktlinjerna i den fysiska riksplaneringen avseende undantagna älvar och älvräckor kommer att tas in i naturresurslagen. Vad som i den fysiska riksplaneringen betecknas som

"riksintresse" motsvarar närmast vad som i promemorian anges med "stor betydelse i ett nationellt perspektiv".

Promemorian bereds i bostadsdepartementet med sikte på att proposition i ärendet skall läggas fram under innevarande riksmöte.

Utskottet

Utskottet behandlar i betänkandet en motion om samerna och rennärningen. Motionen som väcktes under allmänna motionstiden i januari 1984 innehåller även uttalanden om samernas rättsliga ställning m. m. Ett yrkande i anslutning härtill om visst tillkännagivande har i en särskild motion (2104) beretts av konstitutionsutskottet. Riksdagen har avslagit denna motion med hänvisning till att motionärernas förslag till åtgärder ligger inom ramen för pågående utredningsverksamhet (KU 1984/85:2).

I den till jordbruksutskottet remitterade motionen 1983/84:2103 framläggs förslag om åtgärder för att ge rensköteln utvecklingsmöjligheter. Utskottet får erinra om att samernas kultur och rennärningen såsom en del av denna kultur åtnjuter skydd såväl enligt grundlag som enligt rennäringslagen. Detta framgår av den inledningsvis lämnade redogörelsen för gällande ordning. I nyligen framlagda utredningar och lagförslag behandlas olika frågor rörande rennärningen m. m. I rennäringskommitténs betänkande har förslag lagts fram som syftar till att förbättra rennärningens ekonomi i olika avseenden och även till att bredda näringen med kombinationssystemsättning. I promemorian (Ds Bo 1984:4) med förslag till naturresurslag föreslås att rennärningens karaktär av riksintresse i den fysiska planeringen lagfästs. Även fjällvärlden och vissa outbyggda älvar och älvräckor bör enligt förslaget lagskyddas. I hänglavsinventeringen har frågor som berör rennärningens intressen i samband med skogsbrukets utnyttjande av fjällnära skogar beaktats. Denna fråga behandlas av utskottet i annat sammanhang.

Som framgår av det anförda är de frågor som tas upp i motionen föremål för överväganden i samband med olika utredningar. Mot den bakgrunden bör någon ytterligare riksdagens åtgärd med anledning av motionen icke vidtas.

Utskottet hemställer

att riksdagen avslår motion 1983/84:2103.

Stockholm den 27 november 1984

På jordbruksutskottets vägnar

EINAR LARSSON

Närvarande: Einar Larsson (c), Arne Andersson i Ljung (m), Grethe Lundblad (s), Hans Wachtmeister (m), Martin Segerstedt (s), Sven Eric

Lorentzon (m), Jan Fransson (s), Margareta Winberg (s), Jens Eriksson (m), Börje Stensson (fp), John Andersson (vpk), Bengt Kronblad (s), Lennart Brunander (c) och Inga-Britt Johansson (s).

Särskilt yttrande

Börje Stensson (fp) anför:

I betänkandet lämnas en redogörelse för förslag som lagts av rennäringkommittén och för bostadsdepartementets förslag till naturresurslag. Om förslagen realiseras kommer åtskilliga av de problem som tas upp i motion 2103 att bringas närmare sin lösning. Frågan om renens vinterbete och hänglavsinventeringen behandlas av utskottet i samband med motioner om fjällnära skogar. Jag har mot den bakgrunden inte ansett mig böra yrka bifall till motionen utan valt att avvakta den vidare utvecklingen för den samiska minoritetsgruppen.

